

ОТГОВОРНОСТТА НА ДЕКУРИОНА СПОРЕД КОНСТИТУЦИЯТА, ИЗДАДЕНА ОТ ИМПЕРАТОР КОНСТАНТИН ПРЕЗ 329 ГОДИНА

Проф. д.н. Райна Николова

Нов български университет, България

Резюме: Предмет на изследване на статията е служебният статус на декуриона в администрацията на император Константин. Тя посочва особеностите на императорската конституция, издадена в Сердика през 329 г. Анализира причините, довели до въвеждането на законодателството на административни наказания за декуриона. Определя административноправните характеристики на отговорността по повод извършеното отклонение на декуриона от изпълнение на служебните му задължения.

Ключови думи: администрация, данъци, декурион, отговорност, Римска империя, публична власт;

DECURION'S RESPONSIBILITY ACCORDING TO THE CONSTITUTION ISSUED BY EMPEROR CONSTANTINE IN 329

Prof. Rayna Nikolova, DSc

New Bulgarian University, Bulgaria

Abstract: The subject of the study is the decurion's administrative status during the Constantine's governance. It points out the peculiarities of the Imperial Constitution, issued in Serdika in 329. It analyzes the reasons that led to the introduction of the administrative sanctions for the decurions. Determines the administrative characteristics of the Decurion's responsibility. It had legal, individual, proprietary or non-material, compulsory, sanctioned and official nature. It was realized by appointing a deputy and affecting the professional and private sphere of the offending public servant (tax official).

Keywords: Administration, Decurion, Public Power, Responsibility, Roman Empire, Taxes;

УВОД

Настоящото изследване си поставя задача да разкрие характеристиките на института на отговорността, която носи декурионът в началото на IV в. в рамките на администрацията на Римската империя. Научният интерес към тази проблематика се дължи на факта, че усъвършенстването на нормативната уредба по този въпрос свързваме с периода, в който император Константин пребивава в Сердика и издава достатъчно значими за своето време юридически актове.

Обектът на това проучване са няколко въпроса от областта на административното право, които имат отношение към определена публична длъжност. Разбира се, далеч съм от идеята да обсъждам правните понятия в контекста на систематизирана единна структура, каквато би могла да бъде римското административно право, поради нейното отсъствие. Причините за това са няколко: липсата на общ нормативен акт, който да урежда тази материя по един кодифициран начин; отсъствието на разграничение между административноправните норми и тези, регулиращи отношенията между гражданите; различните възгледи на древните римляни за същността на „публичния интерес“, сравними със съвременното схващане за този институт (основен критерий за обособяването на публичното право и частното право), представата им за света като система от балансирано упражняване на светската и религиозната власт¹.

1. СЛУЖЕБНИЯТ СТАТУС НА ДЕКУРИОНА В АДМИНИСТРАЦИЯТА НА ИМПЕРАТОР КОНСТАНТИН

Длъжността на декуриона произтича от думата *decuria* (от *curia* – подразделение на триба). Изворите свидетелстват, че триба (*tribus*, от *tribuo* – дяля, разделям) е термин от историята на Древен Рим, използван в два смисъла

---

¹ И ако някои автори (Ángel Latorre) разглеждат римското административно право в най-широк теоретичен смисъл, то други (García Samiñas) отиват далеч в пристрастието си, като изразяват становище, че римското административно право като наука съществува от втората половина на II в. и неговото създаване и развитие е едно от големите постижения на Принципата, чиято оригиналност може би надхвърля признатата такава на римското частно право. Вж. FERNÁNDEZ de BUJÁN, A. *Hacia un tratado de derecho administrativo romano*. – In: *Revista de Derecho UNED*, Vol. 6, 2010, p. 208, 212. Достъпна на <http://espacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:RDUNED-2010-6-5070&dsID=Documento.pdf>. Посетена последно на 1 март 2018 г.

– за племе или за обозначаване на териториална единица. Според римската историческа традиция в смисъла на „племя“ най-старото население на Рим се делило на три триба („латини“, „сабини“ и „етруски“) – съвкупност от няколко индоевропейски „италийски“ народа². Първоначално във всяка триба влизали по 100, а по-късно по 300 рода. Племената били съставени от 30 курии, а всяка курия включвала десет декурии. За ръководител на всяка декурия бил определян *декурион*³.

През годините декурионът започнал да се разпознава като фигура от публичния живот на Древен Рим, заемайки определена длъжност в служебната йерархия. Той бил ангажиран с две основни и важни функции в рамките на държавната администрация – като военен командир (кавалерист „десятник“, командващ 10 конника) в Римската армия, или като член на градския съвет в множеството населени места на Римската империя. Специално изискване към лицето било да е римски гражданин. Анализът на административноправния статус на декуриона в качеството му на член на местната власт е във фокуса на моето изследване, доколкото императорската конституция засяга именно това проявление на длъжността.

По време на управлението на император Константин (306–337 г.) декурионите са се ползвали със сериозно политическо влияние на местно ниво. Сред техните задължения попадали тези да отговарят за обществените поръчки, религиозните ритуали и поддържането на реда. Най-голяма значимост за Империята имало задължението им да контролират събирането на местните данъци, което, като организация, по принцип попадало в правомощията на управителя на провинцията, но се изпълнявало от назначени от декурионите служители. В това си качество декурионите напълно основателно могат да се разглеждат като данъчните служители на Древен Рим. Става въпрос за една изключително важна позиция в рамките на държавната администрация, разглеждана във влаганя в думата *administratio* (назначение, конкретна длъжност) най-общ смисъл на управление, но не непременно „държавно

---

² МИЛЗА, П. История на Италия от зараждането до наши дни. София, Рива, 2007, с. 13.

³ КОСТОВА, М. Служебните статуси и почетни степени на лица в администрацията на император Константин. – В: *Императорски конституции, издадени в Сердика*. София, Унив. издат. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 263.

управление“, за което се използват може би с по-голям успех термините “*gubernatio*” и “*gubernare*”⁴.

Принадлежността на личността към тази класа се превърнало в обществена привилегия, тъй като декурионите получавали места на първия ред в театъра и се числели към групата на *honestiores* (по-благородните мъже). Високата им позиция в местната власт ги поставяла в особеното положение да се стараят и да демонстрират своята доблест, като се конкурират помежду си и финансират построяването за местните граждани на възможно най-много храмове, бани и други обществени сгради. През годините длъжността станала наследствена и задължителна⁵.

2. ИМПЕРАТОРСКАТА КОНСТИТУЦИЯ ОТ 329 Г.

Научната доктрина вече е имала повод да отбележи, че императорските конституции като юридически акт в структурен и съдържателен аспект, както и с оглед на своята правна значимост, нямат нищо общо с ролята, която изпълняват съвременните конституции⁶ и тяхното предназначение според модерното конституционно право. Употребяваме идентичен термин (“*constitutio*”), но той е променил кардинално своя смисъл, особено след Френската революция от 1789 г.

СTh. XII 1.16

IMP. CONSTANTINUS A

ИМПЕРАТОР КОНСТАНТИН АВГУСТ

Si ad magistratum nominati aufugerint, requirantur et, si pertinaci animo latere potuerint, his ipsorum bona permittantur, qui praesenti tempore in locum eorum ad duumviratus munera vocabuntur, ita ut, si postea repperiti fuerint, biennio integro onera duumviratus cogantur agnoscere. Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum declinare temptaverint, simili condicione teneri oportet.

Ако номинираните за магистрати лица избягат, да бъдат издирени. Ако успеят в намерението си за трайно укриване, имуществото им да се предостави на тези, които в настоящия момент са призовани на тяхно място към задълженията на дуумвири. Ако впоследствие бъдат открити, да бъдат принудени да изпълняват задълженията на дуумвири за пълни две години. По подобен начин да се третират всички,

⁴ НОВКИРИШКА-СТОЯНОВА, М. Терминологията и основните понятия за държавното управление и публична власт. – В: *Годишник на департамент „Право“ на НБУ* (2016 г.). София, НБУ, 2017, с. 80–81.

⁵ КОСТОВА, М. Пак там.

⁶ НОВКИРИШКА-СТОЯНОВА, М. Цит. съч., с. 75.

DAT. III KAL. OCTOB. SERDICAЕ CONSTANTINO A. VIII ET CONSTANTIO IIII CONSS.

които се опитват да се отклонят от задълженията, произтичащи от публични повинности.

ПОСТАНОВЕНА 3 ДНИ ПРЕДИ ОКТОМВРИЙСКИТЕ КАЛЕНДИ В СЕРДИКА, В ОСМИЯ КОНСУЛАТ НА КОНСТАНТИН АВГУСТ И ЧЕТВЪРТИЯ НА КОНСТАНЦИЙ.

CJ. X 32,18

IMPERATOR CONSTANTINUS

Pr. Si ad magistratum nominati aufugerint, requirantur et, si pertinaci animo latere potuerint, his ipsorum bona permittantur, qui praesenti tempore in locum eorum ad duumviratus munera vocabuntur, ita ut, si postea reperti fuerint, biennio integro onera duumviratus cogantur agnoscere.

1. Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum declinare temptaverint, simili condicione teneri oportet.

CONST. A. A 329 D. III K. OCT. SERDICAЕ CONSTANTINO A. VIII ET CONSTANTIO IIII CONSS.

ИМПЕРАТОР КОНСТАНТИН

Въведение. Ако номинираните за магистрати лица избягат, да бъдат издирени. Ако успеят в намерението си за трайно укриване, имуществото им да се предостави на тези, които в настоящия момент са призовани на тяхно място към задълженията на дуумвири. Ако впоследствие бъдат открити, да бъдат принудени да изпълняват задълженията на дуумвири за пълни две години.

1. По подобен начин да се третират всички, които се опитват да се отклонят от задълженията, произтичащи от публични повинности.

КОНСТАНТИН АВГУСТ, 329 г., 3 ДНИ ПРЕДИ ОКТОМВРИЙСКИТЕ КАЛЕНДИ В СЕРДИКА, В ОСМИЯ КОНСУЛАТ НА КОНСТАНТИН АВГУСТ И ЧЕТВЪРТИЯ НА КОНСТАНЦИЙ.

Конституцията е издадена от император Константин на 29 септември 329 г. по време на осмия му консулат като август и четвъртия на сина му Констанций като цезар. Тя е включена в официалните кодификации. В Теодосиевия кодекс е включена в Титул 1 на Книга XII, озаглавен “*De decurionibus*”, намира място в Юстиниановия кодекс в Титул 32 на Книга X, озаглавен “*De decurionibus et filiis eorum et qui decuriones habentur quibus modis a fortuna curiae*”.

Предмет на уредба на нормативния акт са обществените отношения, свързани с фиска. Но също така е коментиран и въпросът за административноправните последици по отношение на държавния служител, дръзнал да наруши задълженията си.

Не става ясно дали актът е издаден в резултат на молба за тълкуване, отправена от частно лице, съдия или служител на администрацията (префекти или управители на провинции). Най-вероятно държавата сама е преценила необходимостта от въвеждането на определени санкции в тази насока. Адресатът на Константиновата конституция от 329 г. е неизвестен. Като се има предвид това

обстоятелство и използваният в множествено число термин (*magistratum*), обозначаващ тези, за които се отнася правилото, може да се направи заключение, че конституцията има универсален характер⁷ спрямо своите адресати и действия *erga omnes*. Това, че е издадена в Сердика, не означава че се отнася до въпрос единствено от компетентността на местната власт на града.

3. ПРИЧИНИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕТО НА АДМИНИСТРАТИВНИ НАКАЗАНИЯ ЗА ДЕКУРИОНА

Както днес, така и в Древността уреждането на обществените отношения било в резултат на конкретни причини – икономически, политически, социално-културни. Основанието за издаването на императорската конституция от 329 г. е колкото икономическо, толкова и политическо. Но, както се вижда, въвеждането на новото правило е имало за цел да окаже сериозно влияние върху социалното поведение на една определена категория държавни служители – тази на декурионите.

В края на III в. данъците се повишават, а тяхното събиране става все по-непопулярна мярка. Потребността да се попълва бюджетът на Империята след 284 г. непрекъснато нараства. В същото време инфлацията започва да поглъща средствата, отделяни от декурионите за поддържане на обществените паметници. Освен това служителите трябвало да предоставят значителни лични средства, за да допълват приходите в държавната хазна за сметка на несъбраните вземания.

Невъзможността да се освободят от длъжност, която, бидейки наследствена и задължителна, се превърнала в пожизнен товар, карала декурионите да се опитват да бъдат понижени в служебната йерархия или да напуснат редиците на публичната администрация, за да се лишат от тежщото им финансово бреме. И като не успявали да сторят това, започнали да избягват задълженията си⁸. Престижът на тази административна длъжност загубил своята привлекателност. Константин предприел необходимите мерки, за да се справи с

---

⁷ Виж за универсалността на правния акт у НОВКИРИШКА-СТОЯНОВА, М. Императорските конституции като източник на римското право. – В: *Императорски конституции, издадени в Сердика*. София, Унив. издат. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 39.

⁸ LENDERING, Jona. Decuriones. Достъпна на <http://www.livius.org/articles/concept/decuriones>. Посетен последно на 2 март 2018 г.

настъпилото отрицателно явление в дейността на публичната власт, застрашаващо финансовото бъдеще на Империята.

4. АДМИНИСТРАТИВНОПРАВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТГОВОРНОСТТА НА ДЕКУРИОНА

Как би могъл да се отрази актът на неподчинение на административноправния статус на декурионите или, иначе казано, какви са административноправните характеристики на този вид отговорност?

На първо място, отговорността има *юридически характер*, защото произтича от императорска конституция. За нейната значимост свидетелствува фактът, че е включена в официалните кодификации.

На второ място, избягалите са подлагани на издирване. Самият факт на бягството представлявал позорно петно за авторитета на декуриона, който до този момент се ползвал с високо обществено признание. Първият ефект за административноправния статус на лицето е свързан с *морален укор*, макар бягството да се разглеждало като временно явление. Попадането на този вид простъпка в нормативния акт е сигурен знак за важната цел, която е трябвало да изпълни държавната мярка.

На трето място, отговорността, която възниква за декурионите при трайно отсъствие, е *индивидуална, лична*. Всеки конкретен случай се разглеждал самостоятелно, поради което персоналният характер на отговорността следва да се изтъкне като неин основен белег.

На четвърто място, отговорността на декурионите е *имущественна*. Имуществото на провинилите се служители се предоставяло на тези, които ги замествали в служебното положение. При трайно отсъствие отговорността на декуриона е *неимущественна* – при завръщането си той трябвало да изпълнява задълженията на дуумвир две пълни години.

На пето място, намесата на държавата в имуществената и личната сфера на длъжностното лице има *принудителен характер*. Отнемането на имуществото става по силата на властническите правомощия на държавата, а откриването на служителя след трайно отсъствие води до задължението да поеме ангажимента, споменат в предходния абзац – да изпълнява длъжността дуумвир две пълни години.

На шесто място, държавата гарантира назначаването на приемници из редиците на *“duumviratus”*. Дуумвир (от *duo+vir*) бил всеки един от двама мъже (двучленка) из средите на определена колегия или орган (местният сенат, градският съвет), избран от състава на декурионите, като по-възрастният имал предимство при вземането на решения. Институтът на двучленката датира от царската епоха на Рим. При нареждане от страна на държавата тези двама мъже замествали в работата лица, заемащи определена категория длъжности⁹.

Съществен е въпросът за *компетентността* на заместилите декурионите лица. Не случайно те е трябвало да бъдат от средите на същото съсловие, за да могат успешно да се справят с възложената им задача по реализирането на данъчната повинност.

На седмо място, става въпрос за заместване *в рамките на държавна служба*, за определянето на което понятие в изворите се използват различни думи (*munera, officium* и *militia*)¹⁰. В конкретния случай и в двете кодификации е употребен един термин – *duumviratus munera*¹¹. Очевидно законодателят е нямал предвид хипотезата на наследяване на длъжността от синовете. Тук заместването се извършвало служебно, *по назначение*.

На осмо място, отговорността има *санкционен характер* за декуриона. Предизвиква неблагоприятни последици от материално и нематериално естество, както стана ясно по-горе – лишаване от имуществото, както и задължение да се изпълняват функциите на дуумвири в продължение на две пълни години.

На девето място, отговорността е *общоприложима* във всички сектори на публичната администрация (военно дело, полицейска дейност, икономическа и финансова политика, обществено здраве, обществено образование, обществено благосъстояние, поддържане на обществени пътища и мини и др.), когато служителите се отклоняват от изпълнението на своите задължения към държавата. За това свидетелствува последният абзац от конституцията: *“Omnes*

---

⁹ КОСТОВА, М. Служебните статуси и почетни степени на лица в администрацията на император Константин. – В: *Императорски конституции, издадени в Сердика*. София, Унив. издат. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 264.

¹⁰ НОВКИРИШКА-СТОЯНОВА, М. Терминологията и основните понятия за държавното управление и публична власт, с. 85.

¹¹ CJ. X 32.18.

enim, qui obsequia publicorum munerum declinare temptaverint, simili condicione teneri oportet”.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като обобщение на направения по-горе анализ бихме могли да заключим, че отговорността на декуриона, възникнала по силата на конституцията на император Константин от 329 г., е имала юридически, индивидуален (личен), имуществен или неимуществен, принудителен, санкционен, служебен характер. Тя се реализира чрез назначаването на заместник и засяга професионалната и личната сфера на провинилия се служител.